

dr Maria Krystyna Szmigel

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Krakowie

Polskie Towarzystwo Diagnostyki Edukacyjnej

Wpływ pandemii na przebieg i organizację Olimpiady Geograficznej w latach 2020–2022

Mówi się coraz częściej, że matematyka jest królową nauk,
jednakże należy pamiętać, że geografia jest tych nauk cesarzową!

Wiesław Kosakowski,
dyrektor III LO im. Marynarki Wojennej w Gdyni
[fragm. pożegnania uczestników zawodów]

Abstrakt

Niniejszy tekst jest doniesieniem badawczym o charakterze *studium przypadku*. Zawiera opis i szczegółową analizę działań Polskiego Towarzystwa Geograficznego jako organizatora zawodów ogólnopolskiej Olimpiady Geograficznej, a także opinii uczniów i nauczycieli na ograniczenia zewnętrzne wywołane trwającą w latach 2020–2022 pandemią COVID-19. Najtrudniejszymi ograniczeniami były m.in. zamknięcie szkół, wprowadzenie nauczania online, zakaz przemieszczania się, zakaz zgromadzeń. Szybkie rozprzestrzenianie się epidemii oraz jej wiele śmiertelnych skutków stanowiło poważne zagrożenie życia mieszkańców, stwarzając ogromne trudności w realizacji ogólnopolskich, kilkietapowych olimpiad przedmiotowych.

Niewątpliwie poznanie rozwiązań organizacyjnych zastosowanych przez Komitet Główny Olimpiady Geograficznej (KG OG), które nie przyniosło niezadowolenia uczniowskiego, nauczycielskiego, akademickiego, może być w przyszłości wykorzystane ze świadomością bogatszego społecznego doświadczenia. Z kolei poznanie osobistych doświadczeń uczniów i nauczycieli w trakcie przygotowywania się do zawodów, a także opinii na temat uczestnictwa w lekcjach online pozwoli na wyciągnięcie wniosków do dalszej pracy przez nauczycieli i zachowań godnych naśladowania.

Studium przypadku będące jedną z jakościowych metod badawczych umożliwia poznanie sytuacji rzadkich (skrajnych), odstających od rutynowo organizowanych. Zagadnienie to jest ważne z punktu widzenia uczniów, którzy przygotowując się do konkursów i olimpiad, rywalizując między sobą przez lata, oczekują nagrody w postaci zwolnienia z egzaminu maturalnego z geografii z wynikiem 100% lub uzyskania tytułu laureata, dającego wstęp na dowolną uczelnię w kraju, nie wspominając o nagrodach rzeczowych, wspólnych wycieczkach czy możliwości zakwalifikowania na zawody międzynarodowe.

Wstęp

Zawody Olimpiady Geograficznej są rozgrywane od 1974 roku. Są one urzeczywistnieniem inicjatywy prof. Anny Dylikowej, mającej na celu rozbudzenie wśród młodzieży szkolnej zainteresowania geografią, a także prof. Jana Flisa, pasjonata Olimpiady Geograficznej, autora ogromnej liczby zadań na zawody, które miały znaczący wpływ na ukierunkowanie nauczania geografii w ogólnokształcącej szkole średniej. Celem organizacji tych zawodów jest wyszukiwanie poprzez bezpośrednią rywalizację między uczniami tych, którzy interesują się geografią, rozwijanie ich uzdolnień poprzez pobudzenie do twórczego myślenia i umiejętności zastosowania go w działaniu praktycznym. Dodatkowo krajowe zawody olimpijskie mają na celu wyłonienie uczniów na zawody i olimpiady międzynarodowe, zapewnienie dopływu lepiej przygotowanych kandydatów do studiów wyższych, podnoszenie poziomu nauczania geografii w szkołach oraz popularyzację nowych osiągnięć naukowych wśród nauczycieli pracujących z uczniem zdolnym.

Wskazane cele nabrały szczególnego znaczenia w latach 2020–2022, tj. w okresie znacznego ograniczenia tradycyjnie odbywanych zajęć szkolnych ze względu na kilkakrotnie przerywane okresy nauki i udziału młodzieży w procesie dydaktycznym. Długo trwające ograniczenia pandemiczne niosły ze sobą wiele niepewności, zmuszały organizatorów olimpiad do zmian regulaminowych i uzgodnienia ich z MEiN.

Cel badawczy:

Poznanie, w jakim stopniu pandemia wywołana wirusem SARS-CoV-2 zakłóciła przebieg zawodów ogólnopolskiej Olimpiady Geograficznej w latach 2020–2022.

Pytania, na które szukano odpowiedzi:

1. Czy pandemia miała wpływ na zmiany motywacji uczniów do wzięcia udziału w zawodach olimpijskich?
2. Co decyduje o atrakcyjności i motywacji uczniów do wzięcia udziału w Olimpiadzie Geograficznej?
3. Jak poradzono sobie z organizacją Olimpiady Geograficznej podczas kilkakrotnie przerywanych okresów nauki wywołanych pandemią COVID-19?
4. Jak uczniowie oceniają wpływ pandemii na sposób przygotowywania się do zawodów?
5. Jak nauczyciele oceniają wpływ pandemii na sposób przygotowywania się uczniów do zawodów?
6. Jak finaliści olimpiady w 2022 roku zapamiętali lekcje geografii w okresie pandemii?
7. Czy uczniowie po powrocie do stacjonarnej nauki (po 21 lutego 2022 r.) zauważyli jakieś zmiany w sposobie pracy nauczycieli i organizacji pracy szkół?

Opis badań

W trakcie badań zmieniał się ich planowany zakres. Obserwacja uczestnicząca przebiegu zawodów finałowych w roli od wielu lat jednego z jurorów pozwalała liczyć na życzliwość i zgodę przewodniczącego Komitetu Głównego dra hab. Zbigniewa Podgórskiego, prof. UMK, na przeprowadzenie badań ankietowych wśród uczniów i nauczycieli. Ważne, aby badania zostały przeprowadzone w sposób niezakłócający przebiegu zawodów finałowych i rozpraszania uwagi uczestników.

Zawody finałowe odbywały się w dniach 21–24.04.2022 r., a gospodarzem olimpiady było III Liceum Ogólnokształcące im. Marynarki Wojennej w Gdyni. Bardzo ważne okazały się podczas podróży z Krakowa do Gdyni bezpośrednie krótkie rozmowy z grupami młodzieży i nauczycieli dosiadających się na kolejnych stacjach, rozmowy podczas przerw w zawodach i pracy jurorów, podczas wspólnych posiłków i spaceru. Zapamiętane treści rozmów, a więc żywych wypowiedzi uczniów i nauczycieli uczestników zawodów finałowych, znalazły potwierdzenie podczas analizy wypowiedzi pisemnych pochodzących z 65 kwestionariuszy ankietowych uczniów i 33 nauczycieli jako rezultatu badania. Dodatkowe źródło informacji stanowiła dokumentacja zawodów olimpijskich, tj. protokoły wewnętrzne, regulaminy, zestawienia finalistów zawodów i ich nauczycieli oraz szkół. Nie mniej ważne okazały się także wydawnictwa publikowane przy okazji zawodów finałowych zawierające wiele przeglądowych informacji na temat uczestników (uczniów i nauczycieli) oraz dokumenty obrazowe, fotografie, plakaty. Praca ze źródłami polegała zarówno na szukaniu informacji o zdarzeniach minionych, łączeniu ich, wartościowaniu i interpretowaniu, jak i na analizie polegającej na ocenie rozwiązań organizacyjnych i podjętych decyzji dotyczących wyłonienia finalistów i laureatów Olimpiady Geograficznej oraz kandydatów na zawody międzynarodowe w świetle ograniczeń zewnętrznych związanych z pandemią COVID-19. W prezentowanym studium wykorzystano także dane pochodzące z lat poprzedzających wystąpienie pandemii.

Organizacja Olimpiady Geograficznej w cieniu pandemii (zagrożeń COVID-19)

W ciągu ostatnich trzech lat stacjonarny tryb nauki młodzieży był zakłócany przez wzrastającą liczbę zachorowań na COVID-19, co skutkowało przejściem z nauczania stacjonarnego na nauczanie zdalne wszystkich uczniów w kraju. 11 marca 2020 roku Światowa Organizacja Zdrowia (WHO) ogłosiła pandemię (COVID-19), a w Polsce od 12 marca 2020 r. funkcjonowanie większości jednostek systemu oświaty podlegało czasowemu ograniczeniu, natomiast od 25 marca szkoły miały obowiązek realizacji kształcenia na odległość praktycznie do końca czerwca 2020 r. Polska należy do krajów, w których zamknięcie szkół i związane z nim nauczanie zdalne trwało najdłużej. W roku szkolnym 2020/2021 było to sto dziesięć dni, w tym cztery miesiące pełnego zamknięcia (styczeń–kwiecień 2021 r.) po czym wprowadzono nauczanie hybrydowe do 16 maja 2021 r.

We wrześniu 2021 r. uczniowie wrócili do szkół, a już od 24 października do 9 listopada 2021 r. oraz od 20 grudnia 2021 do 21 lutego 2022 r. mieli kształcenie na odległość. Zawieszenie zajęć mogło dotyczyć oddziału, klasy, etapu

edukacyjnego, a także całej szkoły lub placówki w zakresie wszystkich lub poszczególnych zajęć. W Polsce wprowadzono pełną gamę metod i narzędzi kształcenia na odległość, w tym nauczanie z wykorzystaniem platform online, telewizji, radia i telefonów komórkowych.

Zawieszenie zajęć stacjonarnych znacznie utrudniło kontakty nauczycieli z uczniami, którzy bardzo potrzebowali pomocy podczas realizacji I etapu olimpiady polegającego na przeprowadzeniu badań terenowych i przedstawieniu jej wyników w postaci pracy pisemnej.

Ograniczenia covidowe, występujące przez trzy kolejne lata, spowodowały, że **ostatnia olimpiada, która została przeprowadzona zgodnie z harmonogramem i regulaminem na poziomie trzech etapów zawodów, odbyła się w roku szkolnym 2018/2019 (XLV OG)**. Finał jej odbył się w Kołobrzegu, w I Liceum Ogólnokształcącym im. Mikołaja Kopernika, w cieniu trwającego ogólnopolskiego strajku nauczycieli.

Niestabilność ogłaszanych norm sanitarnych (GIS) zmuszała organizatorów olimpiady do kilkakrotnych zmian regulaminowych i warunków przeprowadzenia zawodów zgodnie ze stale aktualizowanymi ograniczeniami. Ograniczenia w Polsce wystąpiły we wszystkich dziedzinach życia, a dotyczyły przemieszczania się ludności, zakazu zgromadzeń, zamknięcia szkół i wprowadzenia nauczania online, liczby osób w pomieszczeniach, konieczności noszenia maseczek we wszystkich pomieszczeniach publicznych i na zewnątrz pomieszczeń, dezynfekcji rąk, pomieszczeń i sprzętów.

W 2020 roku (XLVI OG) uregulowania prawne zmusiły ZG OG do ograniczenia etapu II zawodów do jednego dnia, w trakcie którego przeprowadzono wyłącznie zawody pisemne (3 × 45 min). W tym także roku nie odbyły się po raz pierwszy zawody finałowe Olimpiady Geograficznej, które miały zostać przeprowadzone w Gdyni, a finalistów wyłoniono na podstawie wyników zawodów okręgowych (tab. 1).

Tabela 1. Ograniczenia realizacyjne Olimpiady Geograficznej w latach 2020-2022

Numer edycji OG	Rok szkolny	Syntetyczna informacja
XLV	2018/2019 Kołobrzeg	Zrealizowana w pełni jako trzystopniowe zawody.
XLVI	2019/2020	Nie przeprowadzono zawodów okręgowych w części ustnej. Finalistów wyłoniono na podstawie wyników okręgowych w części pisemnej. Nie przeprowadzono zawodów finałowych.
XLVII	2020/2021	Nie przeprowadzono zawodów okręgowych w części ustnej. Finalistów wyłoniono na podstawie zawodów pisemnych. Zawody finałowe pisemne przeprowadzono w 14 okręgach. Nie przeprowadzono ustnych zawodów finałowych, konkursów itp.
XLIII	2021/2022 Gdynia	Nie przeprowadzono zawodów okręgowych w części ustnej. Finalistów wyłoniono na podstawie wyników zawodów okręgowych w części pisemnej. Zawody finałowe przeprowadzono w pełni zgodnie z przyjętym regulaminem.

Źródło: oprac. własne.

W kolejnej edycji (XLVII OG) zamknięcie szkół w październiku 2020 roku utrudniło kontakty między uczniami a nauczycielami podczas pisania prac pisemnych wymaganych na etapie I. Zawody okręgowe w 2021 roku ponownie ograniczono wyłącznie do jednego dnia, w którym przeprowadzono zawody pisemne. Nie udało się zorganizować przyjazdu uczniów na zawody finałowe w Gdyni. Zawody finałowe przeprowadzono jednak w ograniczonym zakresie wyłącznie jako zawody pisemne, które przeprowadziły komitety okręgowe w 14 miejscowościach, przybliżając ich organizację do miejsc zamieszkania uczniów. Prace uczniów skierowano i wysłano bezpośrednio po zawodach do ZG OG w Warszawie. Nie przeprowadzono zawodów w części ustnej, konkursu zespołowego, wycieczki terenowej itp. Także w 2022 roku (XLVIII OG), nie udało się przeprowadzić zawodów ustnych podczas zawodów okręgowych (etap II) za względu na ograniczenia GIS. Udało się natomiast przeprowadzić zawody finałowe w III Liceum Ogólnokształcącym im. Marynarki Wojennej Gdyni w pełnym, regulaminowym wymiarze.

Tabela 2. Planowany i zrealizowany harmonogram trzystopniowych zawodów ogólnopolskiej Olimpiady Geograficznej w latach 2019–2022

Miejsce zawodów finałowych			Kołobrzeg, I LO im. Mikołaja Kopernika	(Gdynia – planowana)	(Gdynia – planowana)	Gdynia, III LO im. Marynarki Wojennej
Etapy zawodów		edycja	XLV	XLVI	XLVII	XLVIII
		długość trwania	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
Etap I	szkoły na terenie całego kraju	75 dni	5.06–15.11. 2018	1.09–15.11. 2019	1.09–15.11. 2020	1.09–15.11. 2021
Etap II	komitety okręgowe (14 miejscowości)	2 dni	8–10.02.2019	8–9.02.2020 (1 dzień)	6–7.02.2021 (1 dzień)	5–6.02.2022 (1 dzień)
Etap III	zawody finałowe	4 dni	11–14.04.2019	16–19.04.2020 nie odbyły się	8–11.04.2021 (1 dzień, w 14 okręgach)	21–24.04. 2022
Liczba finalistów:			122	120	123	125
w tym laureatów			25	0	31	25
Liczba nauczycieli opiekunów finalistów			85	78	78	85
Liczba szkół, z których pochodzą finaliści			81	71	74	81

Źródło: oprac. własne.

Omówione ograniczenia i **rezygnacja głównie z części ustnej na II etapie zawodów przez trzy lata** pozwoliły na wyłonienie finalistów wyłącznie na podstawie wyników zawodów pisemnych. **Przez dwa lata nie odbyły się zawody finałowe organizowane centralnie.** Uczestnicy zawodów okręgowych nie mieli okazji ani się bliżej poznać, ani usłyszeć wypowiedzi ustnych innych uczestników. Nauczyciele nie mieli okazji porównać umiejętności uczniów

i sprawdzić, jak radzą sobie w prezentowaniu omawianego zagadnienia podczas ograniczenia czasu do 5 minut, lokalizowania zagadnienia na mapach i występu przed mikrofonem. Z perspektywy minionych doświadczeń należy jednak podkreślić, że nigdy we wcześniejszym doświadczeniu organizacji olimpiad nie uzyskano tak wysokiego poziomu porównywalności wyników II etapu zawodów okręgowych. Zawody ustne odbywające się tradycyjnie z udziałem czternastu czteroosobowych zespołów jury nie są w stanie zagwarantować takiej porównywalności, jaką dają wyłącznie zawody pisemne.

Przełożone olimpiady międzynarodowe

Zawody **Międzynarodowej Olimpiady Geograficznej** w Stambule w roku 2020 zostały przełożone na rok 2021 ze względu na pandemię COVID-19. W roku 2021 nasi zawodnicy także nie pojechali do Stambułu, bowiem zawody zorganizowano online. Czterej reprezentanci Polski zgrupowani w III LO w Gdyni zajęli 4. miejsce drużynowo na 46 drużyn biorących udział w olimpiadzie.

Bałtycką Olimpiadę Geograficzną, która miała się odbyć po raz pierwszy w Polsce w 2020 roku, przeniesiono na rok 2021. Przeprowadzono ją w dniach od 27 czerwca do 1 lipca 2021 roku w Suwałkach. W zawodach uczestniczyło 29 uczniów szkół średnich wyłonionych w krajowych olimpiadach geograficznych Estonii, Łotwy, Rosji oraz Polski. Udział w olimpiadzie był nie tylko okazją sprawdzenia się na tle rówieśników, ale również możliwością poznania walorów przyrodniczo-kulturowych regionu oraz nawiązania międzynarodowych znajomości, próbowania lokalnych specjałów oraz uczestniczenia w wydarzeniach integracyjnych. Bałtycka Olimpiada Geograficzna jest formą przygotowania do udziału w XVII Międzynarodowej Olimpiadzie Geograficznej.

Uczestnicy Olimpiady Geograficznej podczas edukacji stacjonarnej i zdalnej

Tradycyjnie do zawodów Olimpiady Geograficznej zgłaszają się dość licznie uczniowie liceów ogólnokształcących ze wszystkich 16 województw (tab. 3). Najwięcej uczniów zgłasza się z takich województw jak: śląskie, dolnośląskie, mazowieckie, pomorskie. Z kolei najmniej z województw: świętokrzyskiego, podlaskiego, warmińsko-mazurskiego i opolskiego.

W latach szkolnych 2016/17–2020/21 liczba powiatów, z których uczniowie brali udział w **zawodach okręgowych**, wahała się od 139 do 171 na 380 powiatów w Polsce w roku 2022 (w tym 314 powiatów i 66 miast na prawach powiatów). Idea olimpijska zaiskrzyła skutecznie, doprowadzając w ciągu sześciu lat do zawodów okręgowych uczniów rekrutujących się z 36–45% wszystkich powiatów w Polsce.

W ciągu ostatnich sześciu lat najwyższą liczbę uczniów zgłoszono do XLVII Olimpiady Geograficznej (2020/2021), a najniższą do organizowanej w bieżącym roku szkolnym. Oznacza to spadek liczby zgłoszonych uczniów w stosunku do ubiegłego roku o 13,5%. Ten spadek jest prawie dwukrotnie wyższy niż obserwowany w okresie 6-letnim, czyli między latami szkolnymi 2016/2017 a 2021/2022, który wyniósł 7,9%. Spadek liczby uczniów można wytłumaczyć

ogólnym zmęczeniem nauczycieli i niepewnością powrotu organizacji stacjonarnych zajęć lekcyjnych oraz zamknięciem instytucji, utrudniającym dostęp młodzieży do źródeł.

Tabela 3. Liczba zgłoszonych uczniów i szkół do zawodów I stopnia Olimpiady Geograficznej

Olimpiada Geograficzna i jej kolejne edycje	Suwałki (zawody finałowe)	Zamość (zawody finałowe)	Kołobrzeg (zawody finałowe)	Wyniki zawodów ustalane na podstawie zawodów II stopnia	Zawody finałowe pisemne rozegrane w okręgach	Gdynia (zawody finałowe)
	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022
	XLIII	XLIV	XLV	XLVI	XLVII	XLVIII
Liczba uczniów zgłoszonych do udziału w OG	1986	1872	1866	1942	2116	1830
Zróżnicowanie liczby uczniów biorących udział w OG między 16 województwami (od.... do....)	39–213	39–187	38–212	29–225	35–247	39–228
Liczba szkół zgłaszających uczniów do OG	461	446	441	415	461	447
Zróżnicowanie liczby szkół między 16 województwami, w których młodzież przystępuje do OG (od... do...)	16–54	14–45	10–54	12–47	12–58	10–57
Liczba LO w Polsce*	2232	2201	2179	2185	2165	2165

*Licea ogólnokształcące wyłącznie młodzieżowe (z wyłączeniem także LO muzycznych i LO plastycznych)

Źródło: oprac. własne na podstawie materiałów wewnętrznych KG OG oraz OKE w Krakowie.

Liczba szkół, z których zgłoszono uczniów do olimpiady w latach 2016–2022, wahała się od 461 do 415, nie zachowując stabilnego trendu w ciągu sześciu lat. Porównując liczbę młodzieżowych liceów ogólnokształcących w Polsce z liczbą szkół zgłaszających uczniów do udziału w olimpiadzie, można stwierdzić, że **co piąte liceum w kraju decydowało się na zgłoszenie uczniów**. Tradycyjnie jednak około 40% uczniów nie jest w stanie sprostać wymaganiom I etapu (przygotowanie pracy pisemnej).

Tabela 4. Tematy prac pisemnych i częstość ich wyboru w grupie uczniów zakwalifikowanych do zawodów okręgowych w roku szkolnym 2021/2022

Temat A	Wpływ zmian demograficznych w gminie (dzielnicy) na infrastrukturę edukacyjną na poziomie szkół podstawowych	21%
Temat B	Uwarunkowania i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w wybranej gminie	23%
Temat C	Dekada zmian w sieci osadniczej – analiza dwóch gmin	12%
Temat D	Wzniesienie terenu jako atrakcja turystyczna	43%

Źródło: A. Grendźwiłł, *Podsumowanie wyników I etapu i II etapu XLVIII Olimpiady Geograficznej (wewnętrzne dokumenty ZG OG)*.

Do zawodów okręgowych w lutym 2022 r. zakwalifikowano 847 uczniów ze 150 powiatów. **Wiek uczniów** biorących udział w olimpiadzie był zróżnicowany, najliczniej (40%) reprezentowani byli uczniowie III klas 4-letniego LO, 30% stanowili uczniowie III klas 3-letniego LO, a więc absolwentów gimnazjów, 20% uczniowie klas II, 8% uczniowie klas I, 2% klas IV, 1 uczestnik to uczeń klasy 8 szkoły podstawowej. Chłopcy stanowili 51% ogółu. Do zawodów finałowych dopuszczono uczniów 125 uczniów z 80 szkół w Polsce.

Uczniowie w trakcie zawodów okręgowych rozwiązywali zestawy zadań w trzech podejściach. Średnie wyniki chłopców były nieco wyższe niż dziewcząt. Z kolei, uwzględniając poziom nauki szkolnej, najwyższe wyniki uzyskali uczniowie III klas 3-letniego LO (po gimnazjach), następnie III klas 4-letniego liceum, klas II, klas IV i klas I. Ze względu na pandemię **nie rozegrano drugiej części zawodów, czyli zawodów ustnych**. Tradycyjnie 30% najlepszych prac pisemnych w każdym okręgu podlegało weryfikacji przez zespół członków Komitetu Głównego OG. W sumie zweryfikowano 252 prace.

Od dawna daje się zauważyć zjawisko występowania kilkunastu liceów ogólnokształcących w Polsce, które rokrocznie zgłaszają uczniów do zawodów olimpijskich, a ich uczniowie odnoszą sukcesy na zawodach finałowych. Mówi się o nich jako o „kuźniach olimpijskich”. Jest to zasługa nauczycieli, którzy z niezwykłą pasją i doświadczeniem umieją pokierować i umotywować do wysiłku zainteresowanych geografią najzdolniejszych uczniów. Z chwilą zmiany pracy lub przejścia nauczycieli na emeryturę zanikają zgłoszenia uczniów z tych szkół. W trakcie 48 lat organizacji zawodów olimpijskich z geografii tylko 120 nauczycieli doprowadziło uczniów do zawodów finałowych. Ich nazwiska są publikowane w różnych okazjonalnych wydawnictwach zawodów finałowych. Tę wyjątkowość nauczycieli, którzy zachęcają i pomagają uczniom przygotować się do olimpiady, upatruję przede wszystkim w wysokich wymaganiach, jakie stawiają zarówno sobie, jak i swoim uczniom, oraz umiejętności zainteresowania młodzieży geografią w sposób, który wymaga od uczniów wiele indywidualnego wysiłku. To pedagodzy z pasją, nieco zwariowani na punkcie tego pięknego, kształtującego nie tylko intelekt, ale i ducha, przedmiotu. Przyjeżdżając na zawody ze swoimi uczniami, potwierdzają emocjonalne więzi zarówno z nimi, jak i z nauczycielami, których poznali we wcześniejszych latach. Poszerzają swoje doświadczenie zawodowe, przysłuchując się odpowiedziom uczniów z różnych szkół, dyskutują nad zakresem i merytoryczną oceną ich odpowiedzi przez jurorów, biorą udział w warsztatach i zajęciach

terenowych. Ilustrację omawianego zjawiska stanowi tabela 5. Przedstawiono w niej szkoły i nauczycieli, którzy w ciągu czterech ostatnich lat doprowadzili co najmniej 10 uczniów do zawodów finałowych.

Tabela 5. Szkoły z największą liczbą finalistów (w tym laureatów) Olimpiady Geograficznej w latach 2019–2022

Edycja olimpiady LO		XLV	XLVI	XLVII	XLVIII	Ogółem	Nauczyciele
		2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022		
Gdynia	III LO im. Marynarki Wojennej RP	6	7	6	4	23	mgr Wiesław Kosakowski
Kraków	V LO im. A. Witkowskiego	4	7	3	7	21	mgr Edyta Osuch
Warszawa	II LO z Oddziałami Dwujęzycznymi im. S. Batorego	6	8	6	1	21	mgr Filip Basaj
Białystok	II LO im. Anny z Sapiarów Jabłonowskiej	3	4	3	3	13	mgr Bożena Skocka, mgr Teresa Skrodzka
Warszawa	VIII LO im. Władysława IV	1	1	5	6	13	mgr Anna Kunowska, inż. Tomasz Winter
Wrocław	III LO im. A. Mickiewicza	1	4	4	4	13	mgr Marta Helt
Kraków	I LO im. B. Nowodworskiego	2	3	3	2	10	mgr Andrzej Szostek
Szczecin	XIII LO	1	2	3	4	10	dr Tomasz Rydzewski

Źródło: oprac. własne na podstawie: www.olimpiadageograficzna.pl.

Nauczyciele, których nazwiska wymieniono w tabeli, a także wielu innych, niezależnie od opiekuna młodzieży, którym jest najczęściej sekretarz komitetu okręgowego, przez lata towarzyszą uczniom podczas dwudniowych zawodów okręgowych i czterodniowych zawodów finałowych. Spośród obecnych na zawodach finałowych w Gdyni w 2022 roku 33 nauczycieli, którzy oddali ankiety, czterech nauczycieli było ze swoimi uczniami częściej niż dwudziesty raz na zawodach finałowych, a sześciu częściej niż czwarty raz, jeden po raz pierwszy, a pozostali dwa razy. Podczas zawodów pisemnych uczniów nauczyciele biorą udział w płatnych warsztatach, wykładach i wycieczce terenowej specjalnie dla nich przygotowanej przez Komitet Główny OG we współpracy z komitetami okręgowymi. Stanowią oni koleżeńską grupę wymieniającą się doświadczeniami, materiałami dydaktycznymi itp. Podczas zawodów ustnych z uwagą przysłuchują się odpowiedziom około 25 uczniów, którzy w części pisemnej zawodów uzyskali najwyższą punktację. Robią notatki i porównują intuicyjną

punktację z tą, którą w sposób jawny prezentują jurorzy. Towarzyszą temu silne emocje, oklaski za trafnie podane przez uczniów fakty, argumentację, wyjaśnienia, swobodę wypowiedzi w czasie ograniczonym do 5 minut, radzenie sobie ze wskaźnikiem, mapą przeglądową i mikrofonem. Z godnością znoszą mniej udane wypowiedzi własnych uczniów, starając się ich nie deprymować przed kolejnym quizem.

Do zawodów finałowych dochodzą uczniowie, którzy wykazują się wieloletnim zainteresowaniem geografią. Spośród 66 uczniów, którzy oddali ankiety podczas zawodów finałowych w 2022 roku, prawie każdy z nich potwierdził wcześniejsze zainteresowanie geografią poprzez udział w konkursach geograficznych w szkole podstawowej (30 uczniów) i gimnazjum (24 uczniów).

Nie mniej ciekawym zjawiskiem socjologicznym jest fakt, że występują lata, w których w zawodach finałowych jedną trzecią ogółu stanowią uczniowie, którzy brali wcześniej już w niej udział na poziomie zawodów finałowych. Każdy kolejny udział w olimpiadzie wymaga udziału w niej na wszystkich etapach, a więc nawet od najlepiej merytorycznie przygotowanych uczniów wymaga się napisania pracy pisemnej (I etap). W grupie tegorocznych finalistów (125 uczniów) w zawodach Olimpiady Geograficznej na poziomie zawodów okręgowych po raz drugi startowało 35 z nich, w tym trzech po raz trzeci. Tytuł finalisty, który jest równoznaczny ze zwolnieniem z egzaminu maturalnego z geografii z wynikiem 100%, nie jest dla nich, jak widać, wynikiem satysfakcjonującym.

Tabela 6. Częstość udziału uczniów na poziomie zawodów finałowych

Edycja OG	XLV	XLVI	XLVII	XLVIII	Ogółem
	2018/2019	2019/2020	2020/2021	2021/2022	
Udział w zawodach finałowych					
Jeden raz	112	79	80	122	393
Dwa i więcej razy	9	43	42	3	97
Ogółem finalistów	121	122	122	125	490

Źródło: oprac. własne na podstawie: www.olimpiadageograficzna.pl.

W ciągu ostatnich czterech edycji olimpiady (XLV–XLVIII) w zawodach finałowych wzięło udział ogółem 490 uczniów, z czego aż 63 uczniów zdecydowało się na ponowny udział w olimpiadzie, dochodząc do zawodów finałowych dwukrotnie, czternastu aż trzykrotnie i dwóch czterokrotnie. Wyloniono w tym okresie ogółem 81 laureatów, z czego **dziewięciu uzyskało ten tytuł dwukrotnie**. W gronie tych, którzy uzyskali tytuł laureata dwukrotnie, jest pięciu, którzy go uzyskali, startując w olimpiadzie w ciągu dwóch ostatnich lat (XLVII–XLVIII OG) i czterech, którzy startowali trzykrotnie w olimpiadzie (XLV, XLVI, XLVII), uzyskując tytuł laureata za trzecim razem.

Żeby odnieść sukces w jakiejś dziedzinie, trzeba się zaangażować. **Na czym jednak polega zaangażowanie tych, którzy kilkakrotnie startują w olimpiadzie, dochodząc do zawodów finałowych?** Dążą do uzyskania tytułu laureata jako osobistego sukcesu i nagrody rzeczowej, czy mają poczucie przynależności do

społeczności szkolnej, którą reprezentują, z której są dumni, zależy im na niej i na tym, jak jest społecznie postrzegana? Może także znajdują przyjemność we współpracy z nauczycielem, którego pasję dzielają i nie chcą go zawieść. Może zależy im na poznaniu pasjonatów, z którymi w przyszłości spotkają się na studiach, wspólnych wycieczkach. Wieloletnia obserwacja zawodów potwierdza, że kilkudniowy przebieg zawodów finałowych i różnorodność zajęć stwarzają wiele okazji do zawarcia przyjaźni na całe życie i zaangażowanie się w charakterze wolontariatu w organizację kolejnych edycji olimpiady.

Zawody finałowe z zachowaniem pełnego programu – XLVIII OG w Gdyni w 2022 roku

Trzy kolejne lata przygotowywał się do organizacji zawodów finałowych dyrektor III LO w Gdyni Wiesław Kosakowski wraz z całym zespołem. Na olimpijskie zawody finałowe w 2022 roku tradycyjnie złożyły się m.in. kilkugodzinny test (3 × 45 min, 22 IV), konkurs terenowy (22 IV), rejs statkiem po gdyńskim porcie oraz całodniowa wycieczka geograficzna po Kosakowie i Gdyni zakończona warsztatami geologicznymi przy brzegu klifowym Kępy Redłowskiej (23 IV), część ustna zawodów odbyła się w auli III LO z udziałem dwudziestu pięciu zawodników najlepszych w części pisemnej (24 IV). Ponadto w godzinach wieczornych przez trzy dni trwania olimpiady w auli gdyńskiej *Trójki* zawodnicy oraz ich opiekunowie – nauczyciele brali udział w licznych wykładach z zakresu: geografii, geologii, klimatologii, urbanistyki, architektury, a także wykorzystania najnowocześniejszych technologii w badaniach geograficznych oraz nauczaniu geografii w szkołach różnego typu. Olimpiadzie towarzyszyły odbywające m.in. w auli III LO w Gdyni trzydniowe płatne warsztaty naukowo-dydaktyczne dla kilkudziesięciu nauczycieli geografii z całej Polski. W sobotę (23 IV) uczestnicy warsztatów wzięli udział w zajęciach terenowych i wycieczce geograficzno-historycznej na terenie Żuław Wiślanych.

Ogólnopolska Olimpiada Geograficzna łączy pokolenia pasjonatów geografii

Duszą „entuzjazmu geograficznego” dla uczniów jest najczęściej nauczyciel. Im szybciej znajdzie go uczeń (na poziomie szkoły podstawowej czy kiedyś w gimnazjum), tym skuteczniej będzie ten nauczyciel w stanie pokierować jego rozwojem w sposób sprawiający radość z pokonywania kolejnych trudności przygotowywania się do konkursów geograficznych, a potem olimpiady. Także cały zespół organizatorów zawodów, członków Polskiego Towarzystwa Geograficznego stara się poprzez bezpośrednie rozmowy z uczniami i nauczycielami nawiązywać serdeczne relacje. Wielu olimpijczyków wybrało karierę naukową i są profesorami uniwersytetów oraz instytutów naukowych. Na szczególną uwagę zasługuje grupa byłych olimpijczyków, a obecnie nauczycieli geografii (33 osoby w 2019 roku), będących wychowawcami kolejnych finalistów i laureatów olimpiady. Największą liczbą uczniów mogą pochwalić się Wiesław Kosakowski z III LO w Gdyni (65 uczniów), Tomasz Fabiański z I LO w Chorzowie (37 uczniów), Marek Wójtowicz w Bielsku Białej (34 uczniów z trzech szkół). Prace biura OG wspierają laureaci olimpiad geograficznych,

którzy będąc już studentami, weszli w skład Komitetu Głównego OG jako przedstawiciele młodzieży. Jako wolontariusze biorą udział w przeprowadzeniu zawodów terenowych, wycieczce, pomagają skompletować nagrody itp. Troje z nich po zakończeniu studiów pozostaje w Komitecie Głównym. Organizacja zawodów olimpijskich to praca zespołowa nie tylko członków komitetów okręgowych i Komitetu Głównego, ale także byłych uczestników zawodów finałowych.

Uczniowie i nauczyciele oceniają wpływ pandemii na sposób przygotowywania się uczniów do zawodów

Opinie uczniów, jak wspomniałam we wstępie, starałam się poznać poprzez rozmowy osobiste, uzupełnione odpowiedziami pisemnymi udzielone zarówno przez uczniów, jak i nauczycieli. Wypowiedzi 66 uczniów uzasadniające wybraną opcję oceny zostały połączone w trzy grupy. **Pozytywna ocena wpływu pandemii** na sposób przygotowywania się uczniów do olimpiady w 5-stopniowej skali Likerta przyniosła dwukrotnie częściej odpowiedzi pozytywne (30 wskazań *zdecydowanie pozytywny* i *pozytywny wpływ*) niż negatywne (14 wskazań), a odpowiedź *nie miała wpływu* wskazało 21 uczniów.

Wśród wypowiedzi uzasadniających **pozytywny wpływ pandemii** najczęściej powtarzały się takie: *mieliśmy więcej czasu na przygotowanie się do olimpiady, nie traciliśmy czasu na dojazdy do szkół, nie musiałem się skupiać na innych przedmiotach*. Uczniowie podkreślali także, że dzięki lekcjom online byli w stanie uczyć się geografii bez opuszczania zajęć w szkole, mieli większą swobodę w gospodarowaniu czasem. Dzięki niej także niektórzy zyskali czas na skupienie się i przygotowanie pracy pisemnej na I etap.

Uczniowie, którzy twierdzili, że **pandemia nie miała wpływu** na sposób przygotowywania się do olimpiady, argumentowali to m.in. tak: *ponieważ przygotowywałem się do niej głównie sam, nauka przebiegała w podobny sposób jak przed pandemią, czyli i tak cały czas siedziałem nad książkami*.

Równocześnie podkreślali, że byli w stałym kontakcie z nauczycielami geografii m.in. przez Messenger, a nauczyciele chętnie oferowali pomoc.

Negatywny wpływ pandemii najczęściej uzasadniali trudnością uzyskania danych z urzędu gminy i urzędu powiatowego, które działały głównie w trybie zdalnym, co znacznie utrudniało dotarcie do danych niezbędnych do napisania pracy pisemnej z I etapu oraz komunikację z nauczycielem. Uczniowie stwierdzali także, że wielotygodniowe zamknięcie w domach negatywnie odbiło się na ich produktywności, wpłynęło na spadek energii do nauki i na ogólne rozleniwienie.

Z opinii nauczycieli wynika, że uczniowie wymagają największej pomocy na początku roku szkolnego podczas pierwszego etapu zawodów, tj. kwalifikacji szkolnej, oraz napisania pracy na jeden z czterech podanych tematów. Każdy kolejny etap zawodów wymaga innego zakresu ich pomocy. Poniżej przykładowe wypowiedzi nauczycieli:

zwykle wymagam, by uczniowie samodzielnie i we własnym tempie przygotowywali się do zawodów, ale w każdym momencie jestem do ich dyspozycji; tłumaczę zagadnienia, z którymi mają problemy, rozwiązujemy różne zadania, ale praca samodzielna jest również niezbędna; pracuję z nimi indywidualnie, czasem z 2-3 osobami; wymagam samodzielnego przygotowania się uczniów, wskazując najlepsze źródła; organizuję wyjazdowe warsztaty, na których rozwiązujemy zadania olimpijskie; ćwiczę z uczniami sposób przygotowania się do odpowiedzi ustnych; wymagam rozwiązania zadań z poprzednich edycji olimpiady; organizuję zajęcia grupowe, powtórzeniowe.

Opinia nauczycieli na temat wpływu zawieszenia zajęć szkolnych podczas pandemii i jej wpływu na przygotowanie się uczniów do zawodów jest zróżnicowana. **Najczęściej pojawia się odpowiedź: miała negatywny wpływ** i nieco rzadziej *nie miała wpływu* lub *miała pozytywny wpływ*.

Argumenty, jakie padały na uzasadnienie ocen, że **pandemia miała negatywny wpływ**, i poczucie mniejszego niżby chcieli wsparcia uczniów na etapie pisania pracy I etapu, to np. *brak bezpośredniego kontaktu z uczniami; osłabienie motywacji uczniów; utrudniona korekta jakości redagowania prac pisemnych będących rezultatem pracy badawczej; uwagi przekazywane za pośrednictwem komunikatorów nie zawsze były czytelne dla uczniów i zabierały znacznie więcej czasu.*

Pandemia nie miała wpływu była najczęściej argumentowana jako brak konkretnego zdania na ten temat lub zauważenie występowania dwojakiego wpływu: negatywny związany z brakiem bezpośrednich wspólnych zajęć, pracą grupową z wykorzystaniem różnych źródeł; pozytywny: lepsza organizacja czasu, więcej czasu na przygotowanie do olimpiady, co się może równoważyć. Na jednych wpłynęła pozytywnie – mieli więcej czasu, na innych negatywnie – brak osobistego kontaktu. Uogólniając opinie nauczycieli, należy stwierdzić, że olimpijczycy są specyficznymi uczniami. Mają cel – olimpiadę, więc czują imperatyw wewnętrzny do przygotowywania się do niej. Nauczyciele wspierali swoich uczniów, motywowali, dostarczali materiały, wyjaśniali trudniejsze zagadnienia zgodnie z potrzebami zgłaszanymi przez uczniów. Uczniowie na pewno nie czuli, że byli sami.

Pozytywny wpływ pandemii na sposób przygotowywania się uczniów do zawodów nauczyciele uzasadniali tak: *spotkania z uczniami na zdalnych zajęciach w dowolnej porze dnia, bez konieczności straty czasu na dojazdy do szkoły; wszystko odbywało się zdalnie, dzięki temu i oszczędności czasu, zajęcia przebiegały sprawniej i cieszyły się większą frekwencją; wykorzystuję MS Teams – przesyłam materiały, kontaktuję się z uczniami na bieżąco.*

Reasumując, uczniowie mieli dużo więcej czasu na przygotowanie się, a nauczyciele dbali o udostępnianie ważnych materiałów, które potem omawiali na spotkaniach online. Omawianie zagadnień przy dużym zainteresowaniu ze strony uczniów było bardzo efektywne i pozwalało na rozszerzenie programowych treści nauczania.

W jaki sposób nauczyciel budzi w uczniach zainteresowanie geografą

Zdaniem nauczycieli sukcesom uczniów w zawodach okręgowych i finałowych sprzyjają m.in. takie warunki w pracy, w których do szkoły przyjdzie ambitna młodzież szukająca szansy na sukces, a równocześnie jest trwale zaangażowana w swój rozwój. Aby jednak udało się zmotywować młodzież do dodatkowego wysiłku, należy wytworzyć pozytywną aurę wokół geografii jako ciekawego i ważnego przedmiotu szkolnego, przydatnego każdemu dorosłemu człowiekowi niezależnie od wybranego kierunku studiów czy wykonywanego w przyszłości zawodu. Tylko zaangażowany nauczyciel jest w stanie zorganizować zajęcia terenowe o charakterze integracyjno-turystycznym, pozwalające na wyłonienie uczniów zainteresowanych geografą z klas o różnych profilach kształcenia.

Zainteresowanie wśród licealistów olimpiadą nauczyciele budzą poprzez poszukiwanie uczniów, którzy na niższych etapach nauczania startowali w konkursach przedmiotowych. Ważne, aby uczniowie poznali także szanse, jakie daje doświadczenie i radość uczenia się dla osobistego rozwoju, które w rezultacie mogą także przynieść efekt w postaci np. **zwolnienia z matury z geografii z wynikiem 100%, szerszą możliwość wyboru uczelni**. W tym celu organizują także spotkania z byłymi olimpijczykami, aby obecni uczniowie mieli okazję poznać koleżeński sposób przekazu jej atrakcyjnego przebiegu oraz wskazanie wartości, jaką jest możliwość nawiązania przyjaźni z uczniami z całej Polski. Najważniejszym jednak sposobem zainteresowania geografą na co dzień jest taka organizacja zajęć lekcyjnych, podczas których uczniowie czują, że nauczycielowi zależy na tym, aby dobrze poznali ten przedmiot i poczuli praktyczny aspekt zdobywanej wiedzy, żeby byli nagradzani dobrymi stopniami, rozwiązując zadania stawiane przez nauczycieli, i sami je tworzyli dla siebie nawzajem, aby upewnić się o zrozumieniu przedmiotowych zagadnień. Dobrze, by byli przekonani o wysokich kompetencjach merytorycznych swojego nauczyciela, jego ciekawości świata, życzliwości i gotowości wsparcia zawsze wtedy, kiedy tego będą potrzebowali.

Źródła motywacji uczniów i praca prowadząca do sukcesów

Na podstawie odpowiedzi 65 finalistów (52%), którzy oddali ankiety, 38 uczniów stwierdziło, że do udziału w olimpiadzie zachęcali ich przede wszystkim nauczyciele, samodzielnie decyzję o udziale podjęło 17 uczniów, rodzice oraz koleżanki i koledzy mieli taki sam wpływ, po 5 uczniów. Do zawodów okręgowych i finałowych przygotowywali się indywidualnie i zespołowo pod kierunkiem nauczyciela szkolnego (24 uczniów) **z pełnym zaufaniem do jego kompetencji ze względu na wcześniejsze sukcesy olimpijskie** jego uczniów. Na wyraźnie indywidualny tryb przygotowań wskazało 23 uczniów, a na nauczyciela akademickiego jako wspierającego ich wskazało 2 uczniów.

W swoich wypowiedziach uczniowie podkreślali znacznie wcześniejsze niż licealne zafascynowanie geografą. U niektórych był to moment, w którym wystąpił ten przedmiot w szkole podstawowej, a dla innych w gimnazjum oraz nowo poznany nauczyciel geografii, który zachęcił do udziału w konkursie np.:

zainteresowanie geografią narodziło się w gimnazjum, gdy pierwszy raz miałem z nią do czynienia od razu, stała się moim ulubionym przedmiotem, z którego wiedzę sobie bardzo cenię; od dziecka zainteresowanie mapami; w podstawówce nauczycielka zachęciła mnie do udziału w kółku geograficznym i udziale w konkursie przedmiotowym, potem także w gimnazjum i też w liceum; nastawienie i miłość do geografii mojej nauczycielki z podstawówki.

Uczniowie wskazali na kilka motywów i sprawdzonych etapów nauki geografii, które doprowadziły ich do udziału w zawodach finałowych.

Do finału zawodów olimpijskich doprowadziło uczniów opanowanie materiałów programowych z geografii od początku jej realizacji w szkole podstawowej, gimnazjum (niektórzy) i liceum; w liceum koniecznie opanowanie treści podstawy programowej na poziomie rozszerzonym. Indywidualne pogłębianie wiedzy o świecie zgodnie z aktualnymi wydarzeniami; aktywny udział w lekcjach geografii, pracę z atlasem i studiowanie map; przeczytanie wybranych pozycji zalecanej lektury oraz rozwiązywanie zadań z poprzednich edycji olimpiady. Swoim następcom, którzy będą przekonani o własnej determinacji i chęci udziału w olimpiadzie, radzą przede wszystkim:

- dużo czytać i podróżować;
- odnaleźć samozapalenie do nauki;
- regularna nauka, robienie notatek, zauważanie ciekawych wniosków;
- korzystanie z aplikacji ułatwiających naukę mapy;
- korzystanie z niekonwencjonalnych metod – robienie quizów online; oglądanie filmów o tematyce geograficznej;
- polubić nauczyciela i odczuwać jego gotowość do wsparcia w razie potrzeby;
- obserwowanie geograficznych stron w mediach społecznościowych.

Konsekwencje doświadczeń pracy zdalnej w opiniach nauczycieli

Zdaniem nauczycieli konsekwencją doświadczeń wymuszonych przez pandemię po powrocie do edukacji stacjonarnej jest m.in. to, że: **uczniowie po izolacji z trudem wchodzili w zajęcia stacjonarne, byli skupieni bez kontaktu interpersonalnego**, stąd dobre efekty przynosiła praca w grupach i ograniczenie form wypowiedzi ustnej uczniów.

Nauczyciele zdobyli nowe umiejętności w prowadzeniu zajęć na odległość, częściej korzystają z możliwości, jakie daje internet, i dostępnych materiałów multimedialnych, w tym jest np. włączenie fragmentów filmów do lekcji lub quizów na zakończenie jednostek tematycznych. Zdarza się, że spotykają się z młodzieżą na komunikatorach (ZOOM), aby omówić różne zagadnienia. Odczuwają większe przyzwolenie dyrekcji na wykorzystanie nowo zakupionego sprzętu w szkole oraz wykorzystywania uczniowskich smartfonów na lekcjach. Zdarza się, że odbywają się rady pedagogiczne na odległość (TEAMS). Poniżej kilka innych przykładów wykorzystania doświadczeń:

na lekcjach po pandemii wykorzystuję metody pracy zdalnej np. testy sprawdzające jako zadania domowe, karty pracy na lekcjach stacjonarnych z kodami QR (ukryte strony internetowe z artykułami lub grami dydaktycznymi); częściej korzystamy z komunikatorów, gier dydaktycznych i testów w formularzach Google; sporadycznie

są wykorzystywane zasoby ArcGIS online; na zajęciach częściej wskazuje się na różne materiały dydaktyczne, które uczniowie mogą wykorzystać w indywidualnej pracy w domu i poszerzaniu wiedzy; częściej organizowane są zajęcia wymagające samodzielnej pracy uczniów.

Lekcje geografii z perspektywy ucznia – finaliści olimpiady

W odróżnieniu od silnie umotywowanych uczniów biorących udział w zawodach finałowych mających wyraźnie indywidualny cel przez sobą lub wewnętrzną presję związku emocjonalnego z nauczycielem i szkołą, którą będą reprezentowali, finaliści tak zapamiętali zachowania koleżanek i kolegów podczas lekcji geografii w okresie pandemii:

- a. **opinie pozytywne:** zaangażowanie dość wysokie, nie zmieniło się w czasie lekcji zdalnych; osoby zainteresowane przedmiotem były aktywne zarówno podczas lekcji zdalnych, jak i stacjonarnych; jeśli zadania były obowiązkowe, były wykonywane przez uczniów; uważam, że pandemia wywarła nieznaczny wpływ na zaangażowanie uczniów w mojej klasie, nie zauważyłem większych różnic między zajęciami stacjonarnymi a online
- b. **opinie neutralne:** brak wpływu pandemii; zaangażowanie było lekko niższe niż to na zajęciach stacjonarnych, jednakże ogromnych różnic nie było; nie wiem, była jedna lekcja, nic się nie działo; moja klasa nie miała geografii w czasie pandemii
- c. **opinie negatywne** uczniowie częściej wyrażali niż poprzednie. W swoich wypowiedziach pisali m.in. o tym, że osoby niezainteresowane geografiami nie angażowały się na obu typach lekcji prawie wcale, zadania wykonywali tylko częściowo i głównie wtedy, kiedy trzeba je było odesłać do oceny. Na lekcji na pytania nauczyciela odpowiadało tylko kilka osób, niektórzy nie odpowiadali nawet wywołani, mimo formalnej obecności na spotkaniu. Zdecydowana większość osób sprawiała wrażenie przewlekłe zmęczonych aktualną sytuacją oraz mało zmotywowanych do osiągnięcia postępów edukacyjnych. Spadek zaangażowania występował na wszystkich przedmiotach, co wyrażało się między innymi zasypianiem na lekcjach online. Trudniej się było skupić, lekcje były nudne, a nauczycielom trudniej było wyegzekwować aktywność. Poniżej kilka przykładów podanych przez uczniów:

często zajmowano się na lekcji czymś innym niż słuchaniem nauczyciela, np. grano w gry komputerowe, uczniowie w mojej klasie przestali się tak dużo uczyć; odżywianie się pod przymusem; osoby niezainteresowane maturą z geografii straciły chęć do nauki; na lekcji nie było żadnej interakcji na płaszczyźnie uczniowie-nauczyciel, zajęcia przypominały bardziej wykłady niż lekcje w liceum; wielu uczniów wydawało się nieobecnych przy wywoływaniu do pytania przez nauczyciela; kto się uczył, ten się uczył, osoby niezainteresowane maturą z geografii straciły chęć do nauki; uczniowie angażowali się mniej, czekając, aż przejdzie coveidek.

Powrót do szkół po pandemii

Wielu badaczy oświatowych, w miarę jak wydłużał się okres pracy online w szkołach w związku z pandemią, spodziewało się nie tylko pogorszenia wyników w nauce uczniów i jego różnicowania się między uczniami, ale

i wielkich zmian w organizacji i metodach pracy nauczycieli po powrocie do nauki stacjonarnej. Czy ich przewidywania można potwierdzić spostrzeżeniami 65 finalistów bezpośrednio po ich powrocie do szkół, tj. w ciągu półtora miesiąca (marzec–kwiecień 2022 roku)?

Najczęściej spotykaną odpowiedzią było, że **nic się nie zmieniło**. Poniżej kilka przykładów potwierdzających spostrzeżenia uczniów: *nie doszło do żadnych zmian, właściwie tylko rozkład ławek w salach, poza tym jest tak, jak było przed pandemią; raczej nic, ewentualnie korzystanie z e-podręcznika.*

Byli jednak uczniowie, którzy dostrzegli zmiany, czy to w stosunku nauczycieli do uczniów, czy też w metodach pracy, które nauczyciele zastosowali na jednych z pierwszych lekcji po powrocie do szkół:

nauczyciele wydają się bardziej wyrozumiali; czasami nauczyciele przesyłają zadania domowe drogą elektroniczną; kółka pozalekcyjne zdalne weszły na stałe jako zajęcia online; mamy więcej interaktywnych materiałów na lekcjach; część nauczycieli nieco chętniej korzysta z narzędzi internetowych; nieobecni w szkole uczniowie dostają linki i mogą być na lekcji; mamy możliwość spotkań z nauczycielem online i łączenie się na lekcjach w szkole z uczniami nieobecnymi.

Podsumowując spostrzeżenia uczniów, należy stwierdzić, że w pracy stacjonarnej o wiele częściej nauczyciele stosują materiały elektroniczne, np. karty pracy na TEAMS. Organizowane są często zajęcia dodatkowe w formie elektronicznej – TEAMS jako środek komunikacji z uczniem. Zauważono zwiększenie cyfryzacji szkoły (częstsze korzystanie z telefonów w celach edukacyjnych, np. robienie notatek); częściej nauczyciele korzystają z tabletów elektronicznych jako tablicy i innych dobrodziejstw XXI w. (np. internetu); część zadań zamieszczają uczniowie na Classroomie i nie przynoszą w wersji papierowej. Nauczyciele przeprowadzają testy na urządzeniach elektronicznych przez testportal (sprawdziany, kartkówki) i korzystają z e-maili klasowych stworzonych podczas nauki zdalnej. Praca w szkole spowolniła, w szkole ustawione są liczne punkty do dezynfekcji i maseczki, poszczególne klasy większość lekcji mają w tej samej sali; dzwonki szkolne nie są uruchamiane od początku pandemii.

Zakończenie

Edukacja cyfrowa oraz edukacja online, która przez wiele lat była traktowana jako dodatek do edukacji tradycyjnej, stała się po raz pierwszy w historii podstawą edukacji systemowej.

Odpowiadając na zadane we wstępie pytania badawcze, stwierdzam, że:

1. Pandemia nie miała istotnego wpływu na decyzje uczniów o przystąpieniu do olimpiady geograficznej, ponieważ decyzje były przez nich podejmowane podczas wakacji lub wraz z rozpoczęciem każdego roku szkolnego, który rozpoczął się edukacją stacjonarną. Lockdown najmocniej jednak utrudnił uczniom przez trzy lata spełnienie wymagań I etapu zawodów polegającego na przygotowaniu pisemnej pracy jako efektu samodzielnej pracy terenowej, której nie wykonało 40% uczniów. Bezpośrednią przyczyną tego faktu było ograniczenie dostępności do instytucji i problemy z dostępem do danych, zakaz swobodnego poru-

- szania się w terenie oraz brak bezpośredniego kontaktu z nauczycielem, który na bieżąco mógłby motywować i korygować pracę uczniów. Nie przeszkodził jednak w solidnym przygotowaniu się do kolejnych etapów zawodów olimpijskich najzdolniejszym i pracowitym uczniom.
2. O atrakcyjności Olimpiady Geograficznej decyduje głównie zróżnicowana czterodniowa forma organizacyjna zawodów finałowych, na którą składają się wykłady, zawody pisemne, zawody ustne ogólnie dostępne dla publiczności, wycieczka terenowa, zawody terenowe grupowe, nagrody rzeczowe dla laureatów i zwycięzców konkursów grupowych. Różnorodność wspólnych zajęć decyduje o możliwości wzajemnego poznania się uczniów z całej Polski o podobnych zainteresowaniach i chęci kolejnego spotkania się za rok, czego najlepszym dowodem jest często kilkukrotny udział tych samych uczniów w zawodach finałowych. Laureaci olimpiady mają okazję do udziału w zawodach międzynarodowych. Publikowane na stronie WWW i wydawane drukiem informatory przez Komitet Główny Olimpiady Geograficznej, zawierające wskazania do wykonania prac i kryteria ich oceny, oraz otwarty dostęp do zadań i ich rozwiązań ze wszystkich poprzednich edycji olimpiady, a także wykłady terenowych prac badawczych I etapu stanowią bezcenne źródło inspiracji do pogłębiania wiedzy geograficznej przez uczniów, dostarczając wzorów także tym uczniom, którzy samodzielnie podejmują się wzięcia udziału w olimpiadzie, bez zewnętrznej motywacji.
 3. Olimpiadę Geograficzną w ciągu trzech lat pandemii udało się przeprowadzić, zmieniając kilkakrotnie jej regulamin i dostosowując jej formy organizacyjne do ograniczeń wynikających z obowiązujących w kraju norm sanitarnych. Każdego roku wyłoniono finalistów olimpiady, mających uprawnienie do zwolnienia z wyniku egzaminu maturalnego z wynikiem 100%, oraz reprezentantów Polski na zawody międzynarodowe. Rezygnacja przez trzy kolejne lata z części ustnej zawodów okręgowych, które się odbywają w 14 komisjach okręgowych w kraju, wprawdzie ograniczyła zakres sprawdzanych umiejętności i ich atrakcyjny, otwarty dla publiczności przebieg, ale miała także swoje pozytywne strony. Przyczyniła się bezwzględnie do jeszcze wyższego poziomu obiektywizmu oceny osiągnięć uczniów w zakresie umiejętności sprawdzanych wyłącznie podczas zawodów pisemnych, w trakcie których uczniowie rozwiązywali każdego roku po 24–31 złożonych zadań na etapie okręgowym i około 25 zadań na etapie zawodów finałowych.
 4. Finaliści Olimpiady Geograficznej w sposób zróżnicowany ocenili wpływ pandemii na przebieg przygotowania się do zawodów. Najczęściej jednak bardzo pozytywnie, bo nie tracili czasu na dojazdy do szkoły, byli bardziej wypoczęci i mogli głównie indywidualnie się do nich przygotowywać, licząc na wsparcie nauczycieli w każdej chwili, kiedy o to zabiegali.
 5. Nauczyciele także w sposób zróżnicowany ocenili wpływ pandemii na przebieg przygotowywania się uczniów. Najczęściej jednak padały negatywne oceny z uzasadnieniami niemożliwości wsparcia młodzieży w sposób bezpośredni i indywidualny, tak jak to czynili w latach poprzedzających pandemię. Zgodnie ze zgłaszanymi potrzebami dostarczali materiały online i inicjowali grupowe zajęcia, wyjaśniając zagadnienia

- geograficzne. Nauczyciele przekonani o wartości i znaczeniu edukacji geograficznej dla intelektualnego rozwoju człowieka i wykonujący swój zawód z pasją wyczuwalną przez uczniów, którzy przez wiele poprzednich lat przygotowywali uczniów do olimpiady, potwierdzili, że nawet w tak trudnym pandemicznym okresie byli w stanie wspierać swoich uczniów, czego przykładem są szkolne „kuźnie olimpijskie”.
6. Finaliści krytycznie odnieśli się do zaangażowania koleżanek i kolegów podczas zajęć lekcyjnych z geografii, zwłaszcza tych, którzy nie wyrażali specjalnego zainteresowania geografiami. Byli obecni na lekcjach, ale nie odzywali się wywołani do odpowiedzi, wobec czego nauczyciele najczęściej rezygnowali z próby interakcji z uczniami, prowadząc najczęściej wykłady. Uczniowie, nie mogąc utrzymać uwagi, zasypiali lub zajmowali się równoległe czymś innym. Podobnie wyglądały inne zajęcia szkolne. Nie brakowało jednak przykładów, w których zajęcia odbywały się według reguł tradycyjnie odbywanych zajęć szkolnych.
 7. Po powrocie do zajęć szkolnych w marcu 2022 roku część uczniów zauważyła niewielkie zmiany w szkołach. Najważniejsze z nich to te, że nauczyciele byli bardziej wyrozumiali, sprawniej posługiwali się technologiami informatycznymi, częściej wykorzystywali materiały multimedialne i komunikatory do wysyłania materiałów i treści zadań domowych oraz pozwolili na wykorzystanie smartfonów do celów edukacyjnych. Osiągnięciem, które może zostać na trwale wprowadzone do większości szkół, to udział w lekcjach online uczniów w przypadku choroby, organizacja zajęć dodatkowych online oraz częściej wykorzystywanie materiałów interaktywnych na lekcjach.

Serdecznie dziękuję przewodniczącemu KG Olimpiady Geograficznej prof. Zbigniewowi Podgórnemu za wyrażenie zgody na przeprowadzenie badań oraz uczniom i nauczycielom za przychylnie przyjęcie mojej prośby i wzięcie udziału w badaniach. Szczególne słowa podziękowania kieruję do pani Kingi Bargiel za pomoc w przeprowadzeniu badań ankietowych uczniów.

Bibliografia

- Grendźwiłł A., *Podsumowanie wyników I etapu i II etapu XLVIII Olimpiady Geograficznej* (wewnętrzne dokumenty ZG OG).
- Jędrychowska D., *Moja przygoda z Olimpiadą Geograficzną*, [w:] XXVIII Olimpiada Geograficzna, Siedlce 19–22.04.2012 r.
- Madeyska T., *Słowo wstępne*, [w:] XL Olimpiada Geograficzna, Puławy 24–27 kwietnia 2014 r.
- Madeyska T., Sikorska M., *Olimpiada Geograficzna 1974–2017*, Oddział Olimpijski PTG, Warszawa 2018 r.
- Podgórnki Z., *Zawody Olimpiady Geograficznej*, [w:] XLIV Olimpiada Geograficzna 2016/2017 i 2017/2018.

Sikorska M., *XLIII Olimpiada Geograficzna*, Suwałki 20–23 kwietnia 2017 r.

Sikorska M., *XLIV Olimpiada Geograficzna*, Zamość, 19–22 kwietnia 2018 r., Zamojskie Szkoły Społeczne.

Sikorska M., *XXX Jubileuszowa Olimpiada Geograficzna i XIII Olimpiada Nautologiczna*, Gdynia 2004 r.

XLVII Olimpiada Geograficzna 2020/2021, *Informator KG OG, PTG*.

XLVIII Olimpiada Geograficzna 2021/2022, *Informator, KG OG, PTG*.

Aneks

Najważniejsze informacje na temat Olimpiady Geograficznej

Organizacja zawodów Olimpiady Geograficznej jest ściśle uregulowana regulaminem przez Polskie Towarzystwo Geograficzne – jako jej organizatora wybranego w procedurze konkursowej prowadzonej przez MEN/MEiN. Regulamin od momentu jej funkcjonowania był kilkakrotnie zmieniany, doprecyzowany w miarę zmieniających się uwarunkowań zewnętrznych i doświadczeń jej organizacji. W niniejszym tekście zwrócono uwagę na wszystkie formy organizacyjne, jakie przyjmuje obecnie Olimpiada Geograficzna, oraz działania, które są prowadzone, by realizować cele, o których mowa w pierwszym akapicie. Do realizacji olimpiady powołano Komitet Główny Olimpiady Geograficznej oraz 14 komitetów okręgowych. Komitet Główny OG odpowiada za przygotowanie regulaminu zawodów olimpijskich.

Udział w olimpiadzie jest dobrowolny, zawody mają charakter indywidualny, trójstopniowy. Jej organizatorzy opracowali bardzo przejrzysty regulamin, zagwarantowali otwarty dostęp do wszystkich zadań z poprzednich olimpiad, ogólnie dostępny udział dla młodzieży, nauczycieli, rodziców w części ustnej zawodów, publiczne omówienie ilościowe i jakościowe wykonania zadań na wszystkich jej etapach. Dodatkowo ze względu na kilkudniowy ich przebieg zapewniają poznanie fizyczno-geograficzne i historyczne regionu, w którym odbywają się zawody finałowe poprzez udział w zajęciach terenowych i wykładach oraz konkursach z nagrodami dla uczniów wykonujących zajęcia terenowe w losowo dobranych kilkusobowych grupach. Zajęcia te niezależnie od zawodów, w których uczniowie rywalizują ze sobą, mają niezwykle integrujący charakter, umożliwiają wzajemne bliższe poznanie się młodzieży z całej Polski. Organizatorzy zapewniają także merytoryczne zajęcia warsztatowe i wycieczki poznawcze dla członków komitetów okręgowych opiekujących się uczniami, nauczycieli, którzy towarzyszą swoim uczniom w zawodach.

Poniżej szerzej omówiono przebieg trójstopniowych zawodów Olimpiady Geograficznej prowadzącej m.in. do wyłonienia finalistów i laureatów oraz kandydatów do zawodów międzynarodowych.

Zawody I stopnia są organizowane przez komisje szkolne, które na podstawie wiedzy i umiejętności uczniów sprawdzonej w formie sprawdzianu pisemnego lub rozmowy kwalifikacyjnej wyłaniają kandydatów i przekazują zgłoszenia uczniów do zawodów do 30 września każdego roku do komitetów okręgowych. Uczniowie, którzy przeszli etap wstępny sprawdzenia wiedzy i umiejętności, samodzielnie wykonują pracę pisemną na jeden z tematów danej edycji olimpiady. Wymaga ona zaplanowania i przeprowadzenia badań, własnych obserwacji i pomiarów w terenie oraz/lub studium literatury. Objętość pracy nie może przekraczać 15 stron „czystego tekstu” (A4, 30 wierszy, czcionka Times New Roman, rozmiar 12, interlinia 1,5), tzn. bez rysunków, fotografii, dołączonych map i innych załączników). Poniżej przykłady tematów do wyboru przez uczniów w okresie pandemii.

2020/2021

- Temat A. Geograficzne uwarunkowania stanu zdrowia ludności i rozprzestrzeniania się chorób w wybranym województwie lub powiecie.
- Temat B. Uwarunkowania, skutki oraz koszty chaosu przestrzennego w gminie X.
- Temat C. Fizyczno-geograficzna charakterystyka zbiornika wodnego (formy naturalnej lub sztucznej o powierzchni od 1 do 10 ha).
- Temat D. Projekt jednodniowej wycieczki krajobrazowej (pieszej lub rowerowej).

Tematy prac pisemnych z roku 2021/2022 znajdują się w treści artykułu.

Każdy z tematów jest zawsze opatrzony wytycznymi do wykonania pracy oraz kryteriami oceny. Prace uczniów ocenia Szkolna Komisja według instrukcji Komitetu Głównego OG. Autorzy prac, które uzyskały co najmniej 75% punktów możliwych do zdobycia, są **kwalifikowani do zawodów II stopnia**. Prace uczniów zakwalifikowanych są przesyłane do komitetu okręgowego (w formie wydruku i elektronicznej) wraz z Kartami Oceny Prac i protokołem podpisanym przez przewodniczącego komisji szkolnej.

Zawody II stopnia – składają się z trzech części: weryfikacji nadesłanych prac I stopnia, części pisemnej oraz części ustnej. Weryfikację oceny nadesłanych prac pisemnych przez komitety okręgowe prowadzi się w celu ujednoczenia sposobu stosowania poszczególnych kryteriów. Komitety okręgowe kwalifikują do zawodów pisemnych tych uczniów, których prace po weryfikacji osiągnęły ustalony przez KG próg punktowy, i ogłaszają listy uczniów na stronach internetowych około 20 grudnia wraz ze wskazaniem miejsca zawodów pisemnych. Wynik weryfikacji prac pisemnych nie jest wliczany do zawodów pisemnych.

Zawody w części pisemnej i ustnej odbywają się w ciągu dwóch dni w lutym, w warunkach kontrolowanej samodzielności. W części pisemnej uczniowie rozwiązują w trakcie trzech podejść testy składające się z zadań otwartych i zamkniętych. Komitety okręgowe kwalifikują do zawodów ustnych od 20% do 30% najlepszych uczestników zawodów pisemnych, którzy równocześnie spełnili ustalone przez Komitet Główny OG kryterium minimalnej liczby punktów (sumarycznej i każdej części zawodów pisemnych). W części ustnej uczniowie odpowiadają na pytania quizu multimedialnego oraz przedstawiają przed jury odpowiedź ustną na wylosowany temat. W części pisemnej oraz quizie multimedialnym zadania są oceniane niezależnie przez dwóch jurorów. Część ustna zawodów jest otwarta dla publiczności. Wypowiedź ustna jest oceniana niezależnie przez czterech jurorów (w skali 0–5 pkt), a ich oceny są publicznie prezentowane.

Zawody III stopnia (zawody finałowe) odbywają się w ciągu czterech dni, w warunkach kontrolowanej samodzielności. Prawo przystąpienia do zawodów przysługuje uczniom, którzy zostali dopuszczeni do zawodów przez Komitet Główny OG na podstawie zawodów II stopnia (90–125 zawodników, którzy uzyskali najlepsze wyniki w skali kraju, pod warunkiem, że jednocześnie uzyskali oni co najmniej 50% punktów możliwych do uzyskania podczas zawodów II stopnia). Zawody III stopnia składają się z części pisemnej (trzy podejścia

z zadaniami otwartymi i zamkniętymi), obowiązkowych zajęć terenowych oraz części ustnej (quiz multimedialny i odpowiedź ustna na jeden z dwóch wylosowanych tematów). Prace w części pisemnej oceniane są niezależnie przez dwóch jurorów. Do części ustnej zostaje dopuszczonych decyzją Komitetu Głównego OG od 15% do 25% najlepszych zawodników po części pisemnej. Po odkodowaniu prac ogłasza się ich listę. Czas wypowiedzi nie może być dłuższy jak 5 minut. Część ustna zawodów jest otwarta dla publiczności. Wypowiedź ustna jest oceniana niezależnie przez czterech jurorów (w skali 0–5 pkt) a ich oceny są publicznie prezentowane. **Tytuł finalisty** otrzymuje zawodnik niezakwalifikowany do zawodów w części ustnej, który w części pisemnej zawodów III stopnia uzyskał co najmniej 50% liczonej ze średniej wyników uzyskanych przez trzech najlepszych zawodników tej części zawodów. Komitet Główny podejmuje decyzję o przyznaniu lub odmowie przyznania tytułu laureata uczestnikom części ustnej zawodów. W przypadku nieprzyznania tytułu laureata uczestnik zakwalifikowany do części ustnej otrzymuje tytuł finalisty.

Drużynowy konkurs terenowy

Podczas zawodów III stopnia może być zorganizowany dodatkowy konkurs terenowy o charakterze drużynowym i wówczas wszyscy uczniowie obowiązkowo w nim uczestniczą. Drużyny wyłaniane są na podstawie losowania i wykonują zadania terenowe w kilkusobowych grupach. Wyniki zawodów drużynowych nie są wliczane do punktacji indywidualnej. Najlepsze drużyny otrzymują nagrody rzeczowe.

Międzynarodowe zawody geograficzne

Komitet Główny Olimpiady Geograficznej wyłania kandydatów na zawody międzynarodowe. Najlepsi zawodnicy na podstawie wyników III stopnia Olimpiady Geograficznej i dodatkowych zajęć z języka angielskiego (oficjalnego języka Międzynarodowej Olimpiady Geograficznej) oraz umiejętności pracy terenowej, wyłania uczestników **Międzynarodowej Olimpiady Geograficznej** organizowanej pod auspicjami Międzynarodowej Unii Geograficznej. Olimpiada przeznaczona jest dla uczniów w wieku 16–19 lat, odbywała się od 1996 roku początkowo co dwa lata, a od 2012 roku co roku. Zawody odbyły się już w Hadze (Holandia), Lizbonie (Portugalia), Seulu (Korea Pd.), Durbanie (RPA), Gdyni (2004 r.), Brisbane (Australia), Kartaginie (Turcja), Tajpej (Tajwan), Kolonii (Niemcy), Kioto (Japonia), Krakowie (2014), Twerze (Rosja), Pekinie (Chiny), Belgradzie (Serbia), Quebec City (Kanada), Hongkongu (Chiny), Stambule (Turcja – online 2021).

Wytypowani przez KG OG zawodnicy biorą udział w warsztatach i/lub obozach przygotowawczych związanych z wyjazdem na olimpiadę/zawody międzynarodowe. **W lipcu 2022 roku XVIII Międzynarodowa Olimpiada Geograficzna odbędzie się w Paryżu.** Czterem najlepszym zawodnikom spośród 10 uczestników biorących udział w warsztatach przysługuje opłacenie kosztów udziału w olimpiadzie, kosztów przejazdów/przelotów, zakwaterowania, wyżywienia, w miarę możliwości dofinansowanie do obozu terenowego.

Inne zawody międzynarodowe, w których Polacy biorą udział, to **Bałtycka Olimpiada Geograficzna** (Baltic Regional Geography Olympiad, Baltic iGeo). Zawody te odbyły się już siedem razy, m.in. w Łotwie, Litwie, Rosji i Polsce (w 2021 r.). Kolejna, VIII Olimpiada Bałtycka odbędzie się w Kownie (Litwa) w dniach 27 czerwca – 1 lipca 2022 r. Prawo udziału w niej ma ośmiu uczniów, w tym czterech uczestników XVIII Międzynarodowej Olimpiady Geograficznej¹.

Nagrody dla uczniów, szkół, nauczycieli

ZG OG zabiega o Partnerów i sponsorów, którzy fundują nagrody rzeczowe dla laureatów olimpiady i uczestników konkursu drużynowego. Każdego roku nagrody otrzymują także nauczyciele – opiekunowie największej liczby uczniów, których prace pisemne II etapu zostały zakwalifikowane do weryfikacji przez Komitet Główny Olimpiady Geograficznej. W roku szkolnym 2020/2021 przyznano osiem nagród, a w 2021/2022 r. – dziewięć.

Komitet Główny, aby wyróżnić najlepsze szkoły, ustanowił w 1979 roku **Dyplom dla szkół**. Według regulaminu dyplomy te są przyznawane za długoletni i systematyczny udział w zawodach oraz zdobycie tytułu laureata lub finalisty przez minimum czterech różnych uczniów w ciągu ostatnich 10 lat. Szkoła może otrzymać dyplom nie częściej niż raz na 5 lat. Do 2018 roku 199 szkół zostało wyróżnionych 422 dyplomami, w tym: 104 szkoły jeden raz, 33 szkoły dwa razy, 24 szkoły trzy razy, 20 szkół cztery razy, 11 szkół pięć razy, pięć szkół sześć razy, jedna szkoła siedem razy i jedna szkoła osiem razy.

Komitet Główny Olimpiady Geograficznej i Olimpiady Nautologicznej dnia 9 lutego 2002 roku ustanowił **Odnznakę imienia Pani Profesor Anny Dylikowej**. Odnznaka ta jest przyznawana nauczycielom, którzy wychowali najliczniejsze grono finalistów i laureatów obu olimpiad oraz osobom szczególnie zasłużonym dla rozwoju idei olimpiady. W latach 2002–2022 odznakę otrzymały 94 osoby.

Co roku w związku z zawodami finałowymi Komitet Główny OG wspólnie ze szkołami, w których są one organizowane, publikuje różne przeglądowe materiały, np. listę miejscowości i szkół, w których odbyły się poprzednie zawody finałowe, ranking nauczycieli geografii, którzy doprowadzili uczniów do zawodów finałowych. Aktualnie znajduje się na niej 120 nauczycieli z całej Polski, którym udało się w ciągu 48 lat istnienia Olimpiady Geograficznej, czyli od roku szkolnego 1974/1975, w którym to roku odbyły się pierwsze finałowe zawody ogólnopolskie w Łodzi, doprowadzić do sukcesu swoich uczniów.

¹ Opis zawodów przedstawiony powyżej nie zawiera wszystkich informacji, które Komitet Główny Olimpiady publikuje co roku. Publikacja jest rozesyłana do szkół i udostępniana na stronie <http://www.olimpiadageograficzna.edu.pl/>. Publikacja zawiera regulamin Ogólnopolskiej Olimpiady Geograficznej, wykaz literatury, organizację zawodów, terminarz, tematy zawodów I stopnia, informację o międzynarodowych zawodach geograficznych. Na stronie <http://www.olimpiadageograficzna.edu.pl/zadania/> są prezentowane zestawy zadań z minionych edycji zawodów okręgowych i finałowych olimpiad, a także przykłady prac pisemnych I etapu.